

R. Sertaç Kayseriliolu

Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay

I

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Genel Müdürlüğü

R. Sertaç Kayserilioğlu :

10 Mayıs 1948 Karaman doğumlu. Kadıköy Kızıltoprak İlkokulu'nda başlayan tahsil hayatı Bartın Ortaokulu, Kadıköy Marmara Koleji devamı ile 1972 yılı İstanbul Diş Hekimliği Yüksekokulu mezuniyeti ve Patolojik Anatomi Kürsüsü Öğretim Üyeliği görevi ile sürmüştür. Halen serbest dişhekimidir. 1980 senesinden itibaren koleksiyonerlik ve araştırmacılığa başlamış, 1990 senesinde de yayın hayatına girmiştir. "Eski İstanbul Kartpostalları, Fotoğrafları", "Osmanlı Mühürleri", "Eski İstanbul Sokak Tabelaları", "Osmanlı Bayram Kutlama Kartları", "Yeni yıl Kartpostalları", "Sinemanın 100. Yılı", "Eski İstanbul'da Ramazanlar", "İstanbul'un Eski Kışları", "Cumhuriyetin 10. Yıl Kutlamaları", "Bahar ve İstanbul", "Eski İstanbul'da Mesire Yerleri", "İstanbul'da İlk Kent Dokusu", "İstanbul'da İlk Aydınlanma", "Osmanlı Döneminde Ulaşım", "İstanbul ve Vapurları", "İETT Tarihçesi", "Tünelimizin 120. Yılı", "Haydarpaşa ve Kara Trenler", "İstanbul'da İlk Araba Sevdası", "Fenerbahçe Spor Kulübü Tarihi", "Eski İstanbul'da Tramvaylar", "İzmir Tramvayları", "İstanbul'dan Geçen İlk Otomobiller", "Eski Köşkler", "Eski İstanbul Takıları", "Gelecekteki İstanbul", "I. Dünya Savaşı Osmanlı Cepheleleri", "İşgal Dönemi İstanbul'u", "Osmanlı Sansür Damgaları", "Osmanlı Padişah Fermanları", vs... konularında kişisel ve karma sergileri olmuş, 200'ü aşkın sayıda makaleleri yayınlanmıştır. Kadıköy 2000, Yol Kültürü, En Attendant/Beklerken, Dentatlon, Gazete Kadıköy, Dergi, Bakış, Tombak, Collection, İstanbul Ansiklopedisi, Finans Dünyası, Sky Life, Tempo, İstanbul Life, vs... dergilerinin yazarlar gurubu ve yayın kurullarında yer almıştır. Kadıköy ve İstanbul Filateli Dernekleri, Kadıköy Kültür ve Sanat Derneği, İstanbul Ephemera Derneği, Boğaziçi Müzik Vakfı, Fenerbahçe Spor Kulübü, The Orientel Philatelic Ass.of London, KASDAV Feneryolu Gönüllüleri, Doğa ile Barış Çevre Derneği, Collection Kültür-Araştırma-Yayın Kulübü, vs... kurucu ve üyeliklerinde bulunmuştur. "BBC Television Channel 4" tarafından hazırlanan "First World War / 1. Dünya Savaşı Belgeseli"nde dokümanları ve araştırmaları ile yer almıştır, "1. Dünya Savaşı Osmanlı Sansürleri" ile filateli alanında ise yurt içi ve yurt dışında çeşitli "Jüri Tebrikleri ve Altın Madalya" ödülleri kazanmıştır. Yayımlanmış eserleri: "İETT Tarihçesi", "Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay 1 (Atlı Tramvaylar)", "Dersaadet'ten İstanbul'a Tramvay 2 (Elektrikli Tramvaylar)", "Osmanlı'dan Günümüze Havagazının Tarihçesi 1, 2, 3", "Bir İstanbul Klasik". Halen, "Bir Kadıköy'müş, Bir Yokmuş" isimli kitabı yayına hazırlanmaktadır.

Bu kitap İ.E.T.T. Genel Müdürlüğünce yayınlanmış olup,
R. Sertaç Kayserilioğlu tarafından kaleme alınmış,
6 bölümlük " İ.E.T.T. Tarihi " dizilerinin 1. bölümüdür.

"İ.E.T.T. Tarihi" Dizileri:

Dersaadet'den İstanbul'a Atlı Tramvaylar
Dersaadet'den İstanbul'a Elektrikli Tramvaylar
Dersaadet'den İstanbul'a Tünel
Dersaadet'den İstanbul'a Otobüs ve Trolleybüs
Dersaadet'den İstanbul'a Elektrik ve Gaz
Osmanlı Devleti'nde Toplu Taşıım

Bu kitap İ.E.T.T Genel Müdürlüğünce yürütülen araştırma, arşivleme, sergileme ve yayınlama projesinin bir ürünüdür.

İ.E.T.T. TARİHİ DİZİLERİ : 1

DERSADETTE İSTANBUL'A TRAMVAY

1.. Bölüm

2. Baskı : 2003 / Haziran

Sahibi: İ.E.T.T GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Sorumlu Müdür.: Ahmet BÜYÜKKAYMAZ

Yazarı: R. Sertaç KAYSERİLIOĞLU

Kapak ressamı: Seran KAYSERİLIOĞLU

Yapım : LALE Ajans

Grafik - Tasarım: DEHA Tanıtım İletişim

Uygulama: Ercan METE

Baskı & Cilt

FSF Matbaacılık & Reklam Hizmetleri Ltd. Şti.

(0212 549 52 52)

R.Sertaç Kayserilioğlu'nun yazılı izni olmadan bu kitapta yer alan belge ve fotoğraflar başka bir yerde ve yayında kullanılamaz.

İSBN No: 975 - 8215 - 27 - 2

*Dersaadetten
İstanbul'a
Tramvay*

Sunu

Saygıdeğer İstanbullular;

1871 yılından bu yana güzel İstanbul'umuza ulaşım hizmeti veren İ.E.T.T., tarihi süreç içerisinde atlı tramvaylarla başlattığı çalışmalarına aralıksız olarak devam etmiş ve bugün gelinen noktada, modern teknolojinin son imkanlarıyla sizin şehir içindeki seyahatinizin en ucuz ve en konforlu şekilde gerçekleşmesini sağlayan bir kuruluşa dönüşmüştür.

Bir asrı geçen hizmet sürecinde, her İstanbullunun zihninde ve günlük hayatında bir yeri olduğuna inandığımız İ.E.T.T.'nin kurumsal varlığı da çok renkli ayrıntılardan oluşmuştur. Bu ayrıntıları, konuyla ilgili her türlü belge ve dökümandan yola çıkarak büyük bir titizlikle inceleyen ve sonuçta "İ.E.T.T. Tarihi" dizileriyle kitaplaştıran Sayın Dr. Sertaç Kayserilioğlu Beyefendi'nin, yalnızca İ.E.T.T. için değil, şehircilik tarihi açısından da bütün İstanbullular için de değerli bir çalışmayı ortaya koyduğunu düşünüyorum.

Toplam altı bölümden oluşmakta olan "İ.E.T.T. Tarihi Dizisi" kitapları şu ana başlıklarda toplanmaktadır:

1. kitap : Dersaadet'ten İstanbul'a Atlı Tramvaylar
2. kitap: Dersaadet'ten İstanbul'a Elektrikli Tramvaylar
3. kitap: Dersaadet'ten İstanbul'a Tünel
4. kitap: Dersaadet'ten İstanbul'a Otobüs-Trolleybüs
5. kitap: Dersaadet'ten İstanbul'a Elektrik-Gaz
6. kitap: Osmanlı Devletinde Toplu Ulaşım

Şehrimizin ve ülkemizin tarihi hafızasına önemli bir katkıda bulunacak olan bu eserin, geçmişimize ve ülke tarihimize ilgi duyan herkes için de yararlı bir kaynak olacağına yürekten inanıyorum.

Bu vesileyle, kütüphanemizi böyle bir esere kavuşturduğu için yazarı bir kez daha tebrik ederken, başta İ.E.T.T Genel Müdürlüğümüz olmak üzere, bu yayının hazırlanmasında emeği geçen herkese teşekkürlerimi sunuyorum.

Recep Tayyip Erdoğan
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

Değerli İstanbullular,

İstanbul... Tarihin emsalsiz ihtişamlı zamanlarını yaşamış olan bu kültür hazinesi kent, bağrında nice abide eserleri taşıyan, nesiller arası bağ teşkil eden bir medeniyet köprüsüdür. Zamanın her anında cazibesini muhafaza eden bu kutlu varlık, taşıdığı ruhla uygarlığın basamaklarını tırmanmaya çalışan milletlere yol göstermiştir. Kıtaları birbirine bağlayacak kadar engin hacmiyle kendine her koşana yurt olmuş, sevdalisına yarenlik etmiştir. Lale en mesut anını bu bahçede yaşamış, gül ile bülbül burada murada ermiştir.

Kayıp zamanları yaşayan bizlerin bütün bunlara şahitlik etmemiz elbette zordur. Ancak tarihin derinliklerinden binbir zahmetle çıkarılan bu anların lezzetini ancak elinizdeki bu tür eserlerde yaşamak mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte feleğin çarkına tutularak kaybolmuş bu gariplerin aks-i sedası olmaya çalışmak da büyük bahtiyarlıktır. Bu ruh hali ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi olarak tarihin bize emanet ettiklerini muhafaza, kaybettiklerini ise arayıp bulmak gibi büyük bir sorumluluğun da gereğini yapmaktayız. Bu toprakların asude zamanlarında olduğu gibi yeni medeniyetlere beşiklik etmesi en büyük hedefimizdir.

İstanbul'unuzun ve ülkemizin en köklü kurumlarından biri olan İ.E.T.T.'nin de bu sorumluluk duygusu içinde hareket ettiğini, kültür hayatına son derece önemli eserler kazandırdığını görmekteyiz. Bu amaçla hazırlanan "Dersaadet'ten İstanbul'a" isimli külliyyatın bu pek nadide parçalarını siz İstanbullularla fethin 550. yıldönümünde paylaşırken benliğimizi saran bahtiyarlığı ifade etmek isterim. İstanbul kültürünün kaybolmuş değerlerini araştırıp kültür dünyasına kazandıran Sayın Dr. R. Sertaç Kayserilioğlu'nun bu eseri, alanındaki büyük bir boşluğu doldurmaktadır.

İstanbul'da yaşamayı sanat haline getirmek adına başlattığımız çalışmaların her alanda bu tür kıymetli eserler vermesiyle uygar kent hedefimize adım adım yaklaştığımızı görüyoruz. Bu kutlu kente hizmet etmenin mutluluğunu bizimle paylaşan tüm İstanbullu hemşehrilerime sevgi ve saygılar sunuyorum.

Ali Müfit GÜRTUNA
İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı

Önsöz

“Mündemiçtir adını tarihin içinde
Hem hayallerde, hem gerçeklerde.
Bir JETT’ki Şehr-i İstanbul onun içinde,
Dünya da Şehr-i İstanbul’un içinde” ”

Sevgili İstanbullular,

Uygar dünyanın şekillenmesinde temel teşkil eden medeniyet zincirinin en nadide halkası bizim İstanbul’umuzdur. Ürettiği değerlerle oluşturduğu yaşam kültürü insanlığın ortak mirasıdır. Ona sahip çıkmak, onu daha üretken hale getirmek gelecek nesillere olan sorumluluğumuzdur.

Bizler asırlık bir kuruluş olan JETT’nin, İstanbul’un muhteşem tarihi ve kültürel zenginliğinde yerini alan seçkin bir kurum olduğunun bilincindeyiz. Çok iyi bir ulaşım hizmeti yanında bu bilinci ve misyonu da yaşatabilmenin gerekliliğine inanıyoruz. 1871 yılından itibaren verdiği ulaşım hizmetiyle JETT’nin İstanbul’un her noktasına vurduğu bir kültürel damga var. Yıllar içinde uğradığı birçok badireye rağmen görevini zenginleştirerek dönemin en çağdaş araçlarıyla devam ettiren kurumumuz, bir kentli olmanın ayrıcalığını da ortaya koymaktadır.

Atlı tramvaylarla başlayan hizmet serüvenini bugün yine raylı sistemleri şehrimize kazandırmakla devam ettiren JETT’nin ortaya koyduğu bu birikimi, hem teknik hem de kültür alanında verdiği kalıcı eserlerde görüyoruz.

“Dersaadet’ten İstanbul’a Tramvay” serisinin bizi alıp götürdüğü masalımsı dünyada tasavvur ettiğimiz bir çok güzelliği bulabiliyoruz. Bir zamanlar diye söze başladığımız birçok tatlı hatıra, İstanbul’un sokaklarını bizlere gezdirirken, silinip yok olmuş bir zamanın da farkına varıyoruz. Tarihin dar koridorlarında bu yitiklerimizi bulabilmek için harcanan bu büyük caba ve çile bizlere sahip olduğumuz değerleri de keşfettiriyor. Dr. Sertaç Kayserilioğlu’nun bu çilesini takdir ederken ortaya çıkan bu külliyattan dolayı kendilerine şükranlarımızı sunuyoruz. Son derece zengin bir kaynakla yıllar içinde kıymetini çok daha ağırlıkla hissettirebilecek bu nadide eserleri İstanbullulara bir kez daha takdim etmenin onurunu tüm JETT ailesi olarak yaşıyoruz.

Kimliğimizi teşkil eden manayı en derininden hissettiren bu kente sevdamız, her geçen zamanın ardından daha da büyüyor. Bunun gereği olarak İstanbul’u yaşamanın ve yaşatmanın mücadelesinde gücünü paylaştığımız tüm hemşehrilerimize saygılar sunuyor, selam ediyoruz.

Rıdvan ASLAN
JETT Genel Müdürü

Giriş

“Ben tramvay aşkına
İstanbul’a tutuldum „

Güzel İstanbul’umuzun hayatında, geçmişiyle ve bir o kadar da hatıralarıyla apayrı bir yere sahip olan tramvaylarıyla ilgili bir kitap gerçekleştirebilmek, yıllardır tutkusunu duyduğum özlemlerin belki de en önde gelenlerindenidi...

Evelce kaleme alınmış ve konumuza ışık tutmuş, Sayın E. Ünal’ın, Ç. Gülersoy’un, Z. Çelik’in yayınları gibi eserlerin çoğaltılabilmesindeki önem, İstanbul tarihinin yarınlara aktarılması hususunda, hepimizin kabul etmesi gereken bir gerçek olduğu gibi, biz araştırmacı ve koleksiyonerlerin de mutlak görevi olduğu inancındayım.

İşte bu yoldan hareketle İ.E.T.T. Tarihi dizilerinin ilki olan *Dersaadet’ten İstanbul’a*, İstanbulumuzun geçmiş yaşantılarını yarınlara görsel ağırlıklarla birlikte aksettirebilmeyi amaçlayan seri bir eser ve bu ilk cildinde de, geçmiş günlerin güzel İstanbul’unda sokak ve cadde salonlarının o “kent mobilyaları” tramvayların ilki, atlısı konu edilmekte.

On yılı aşkın süredir titiz bir çalışma karşılığı, bilgi ve belgelerden oluşturduğum koleksiyonu, İstanbulumuzun ulaşım tarihi kadar, şehircilik tarihi açısından da önemine ve yeni araştırmacıların yararına sunma çabasına sahip çıkan, başta İ.E.T.T Genel Müdürümüz Sn. Raif Yetim olmak üzere, Sn. Ahmet Büyükkaymaz ve Sn. Fethi Karahan’ın şahıslarında bütün İ.E.T.T ailesine, şükran borçluyuz.

Kitabın oluşumu ile ilgili olarak, ilk günden beri bütün araştırmalarda hiç eksilmeyen heyecanı ile yardım elini veren dost Fehmi Akyıldız’a, konu ile ilgili belgelerin tarafıma ayrılarak kitapta yer alması hususunda çaba gösteren Fulya-Çetin Tükek’e, Sabahattin Topşahin’e, Y. Ziya Gönenç’e, M. Ruhi Okuş’a, Lütfü Seymen’e, kitap basım safhasında yardımlarını bizden esirgemeyen Mert Sandalcı’ya, Rasim Konyar’a, Ahmet Kuseyrioğlu’na Osmanlıca hocalarım Sn. Salih Geygel ile Sn. Dr. Reşat Dermanver’e ve nihayet Hüsnü Kocabaş, Sabahattin İncoğulları ile Sn. Dr. Kazım Ertürk’ten başlayarak belgeleriyle, koleksiyonlarıyla oluşuma katkıda bulunan bütün dostlara teşekkürlerimi sunuyorum, Allah’ın bizlere 6 ciltten oluşan bu eserin tamamlanmasını bahşetmesini diliyorum.

R. Sertaç KAYSERİLİOĞLU

Evet, gerçek oydu ki, bir zamanlar tramvaylarla, o İstanbul'un
caddeleri, sokakları, arasında müthiş bir uyum güzelliği vardı.*1

Sokaklar arasında dolaşan sütçü, dutçu, hallaç,

nasıl günün vazgeçilmez manzaralarından ise,

o raylar üzerinde, tek veya iki katlı bahçeli evlerin önünde,
tango yaparcasına dolaşan tramvaylar da,

öylesine vazgeçilmez birer parçasıydılar

o günlerdeki İstanbul'umuzun.

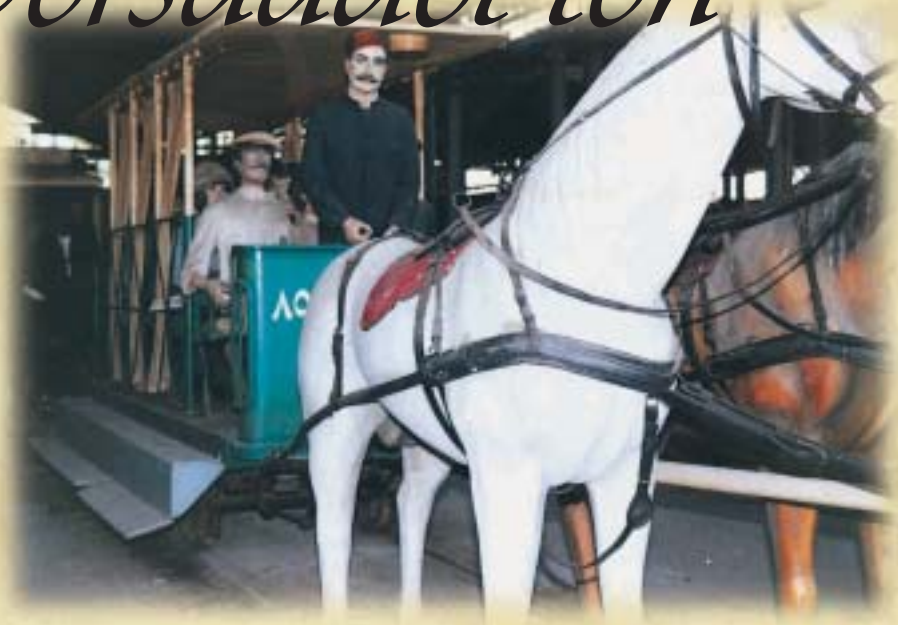
Göztepe, Bağdat Caddesi 1940'

Gökdeleniz, henüz tuğlasını göğe yaslamamış tek katlı İstanbul'da duyulan "çan, çan" sesleri, bir hicazın ya da nihavendin nağmelerini usta bir ud'tan alıp sokaklara döker, tramvay'ın arşı ile elektrik tellerinin buluşmasında etrafa saçılan şerareler, gecenin karanlığını siyahtan koparıp, mor lacivert karışımı bir aydınlığa götürürdü yer yer. Bugün parke taşı döşeli İstanbul sokaklarında demir rayların izleri kalmadıysa da, bazı yüreklerde bu izler hala duruyor.

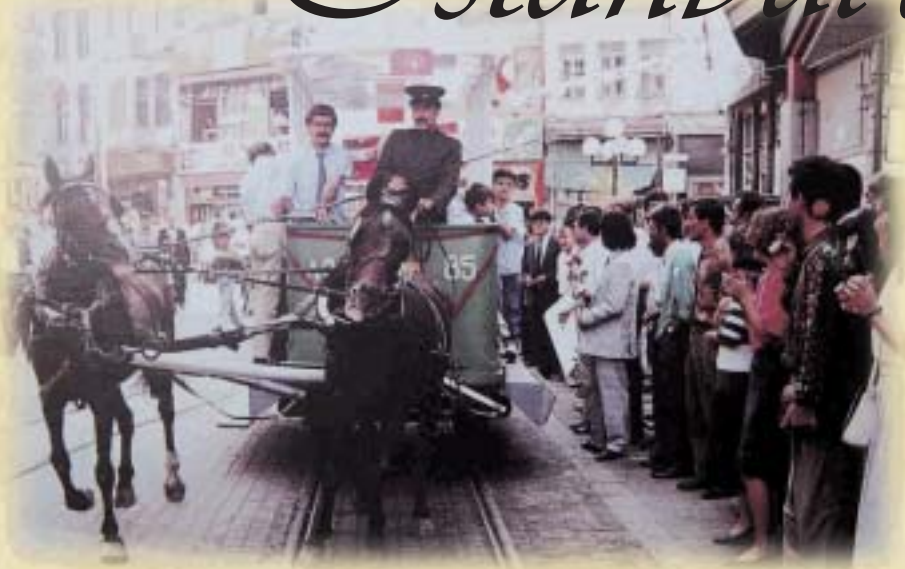
Şimdilerde, Taksim - Tünel arasında ikinci hayatını yaşayan tramvayları gören eski İstanbullular^{*2}, onlarla birlikte kaybolup giden simaları da özlemlerle anıyorlar, "geçmiş zaman olur ki," diye mırıldanarak.

Dersaadet'ten

İstanbul'a

Atlı Tramvaylar

1. Bölüm

